

حاکمیت آموزشی نیاز آموزش پزشکی امروز

سیده زهرا نهاردانی^۱، سمیه علیزاده^۱، زهره سهرابی^۲

۱. دانشجوی دکتری آموزش پزشکی، دانشجوی دکتری، گروه آموزش پزشکی، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی ایران، تهران، ایران

۲. دکتری مدیریت خدمات بهداشتی و درمانی، استادیار، گروه آموزش پزشکی، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی ایران، تهران، ایران

● پذیرش مقاله: ۹۴/۷/۵

● دریافت مقاله: ۹۴/۶/۱

مورد توجه قرار گیرد. که بتواند جوابگوی چالشهای دنیای آموزش امروز باشند؛ در نتیجه می توان با دادن اختیارات بیشتر و پاسخگویی مسئولانه تر نظام آموزش عالی را که عمدتاً سلسله مراتبی است، به الگویی مناسب با شرایط جامعه دست یافت(۱).

یک حاکمیت خوب به عنوان یک نقطه ورودی می تواند به بالاترین عملکرد سازمانی در ارائه خدمات آموزشی کمک نماید. در آموزش عالی حاکمیت بر قوانین و مکانیزم هایی اشاره می کند که ذینفعان مختلف تصمیم گیری را در رابطه با چگونگی پاسخگویی تحت تاثیر قرار می دهد. به بیانی دیگر حاکمیت شامل چارچوبی است که در آن یک موسسه اهداف خود را به شیوه ای منسجم و یکپارچه دنبال می کند. اما مدیریت آموزشی اشاره به اجرای مجموعه ای از اهداف قصد شده در یک موسسه آموزش عالی با توجه به اهداف اولیه دارد. نویسندگان متعددی نشان دادند که حاکمیت آموزشی باید به توسعه ارائه مراقبت های بهداشتی به عنوان سازمان یادگیری، که در آن یادگیری مداوم در سطح فردی و تیم یکی از ویژگی های کلیدی بهبود خدمات و تغییر و تحول می باشد کمک کند(۲و۳).

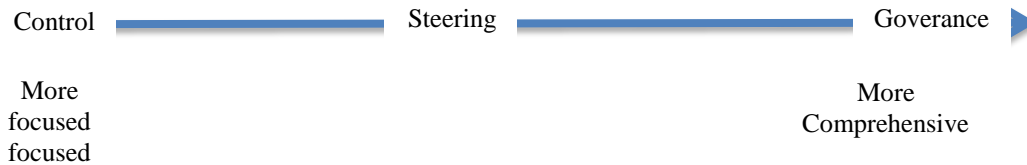
کلمه حاکمیت ریشه در یونان باستان دارد و به معنای سکاندار، راننده یا مدیر در تمدن های متوالی اشاره به اعمال قدرت کنترل و تصمیم گیری دارد(۴). در پژوهشی نیز با

حاکمیت آموزشی یک مسئله اصلی سیاست در قرن بیست و یک می باشد. حاکمیت به یک اهرم بسیار مهم در بهبود کیفیت در تمام جنبه های آموزش عالی تبدیل شده است به طوریکه با استفاده از دادن اختیارات بیشتر و پاسخگویی مسئولانه تر سعی در ضمانت کیفیت در سراسر دنیا دارد. یک حاکمیت خوب به عنوان یک نقطه ورودی می تواند به بالاترین عملکرد سازمانی در ارائه خدمات آموزشی کمک نماید. با وجود ضرورت و اهمیت حاکمیت آموزشی در پیشبرد اهداف آموزشی نظام آموزشی، مقالات چندانی در این خصوص وجود ندارد. متن پیش روی با استفاده از کلیدواژه- های حاکمیت آموزشی و حاکمیت آکادمیک، اصول و عناصر حاکمیت آموزشی از پایگاه های معتبر به صورت فارسی و انگلیسی تهیه شده است. در این مقاله، مفاهیم بنیادی و مراحل حاکمیت آموزشی در آموزش پزشکی با زبانی ساده و کاملاً کاربردی برای استفاده استادان علوم پزشکی توضیح داده می شود.

دانشگاه ها برای حفظ کیفیت آموزشی، مشارکت در تولید علم، کسب رتبه مناسب در دنیا، جلب دانشجویان خارجی و دستیابی به منابع مالی نیاز به تغییر روشهای سنتی مدیریت و تطابق با تغییرات دارند. علیرغم محدودیتهای مدل فرهنگی، عدم توانایی پاسخگویی مدل های سنتی به نیازهای آموزشی باعث می شود تا جنبه های دیگر مدیریت با عنوان حاکمیت

تدوین شده و تمرین و ممارست بدون استرس فراگیر بر روی یک بیمار فرضی اشاره کرد. اما این روش نقاط ضعفی هم دارد مانند امکان عدم احاطه کامل دستیار به بیمار مطرح شده و عدم توانایی دستیار در اداره کلاس و ایجاد بی نظمی که البته با حضور -نه چندان فعال- استاد قابل رفع یا تعدیل می باشد.

استفاده از مفهوم فرمان و کنترل به تشریح مفهوم حاکمیت پرداخته شده است (شکل شماره ۱). براین اساس بین حاکمیت و فرمان داری و کنترل هم پوشانی کمی وجود دارد. اما حاکمیت مفهومی جامع تر از کنترل و فرمان دارد (۵). از نقاط قوت این روش می توان به استفاده از نیروهای بالقوه علمی و عملی گروه در جهت ارتقاء اهداف آموزشی

شکل ۱. ارتباط بین حاکمیت و فرمان داری و کنترل

حاکمیت یک الگوی اقتدار در تصمیم گیری است که بررسی چگونگی عملیاتی شدن آن در کشورهای مختلف جهان در برنامه درسی، پیشرفت دانشجویان و امور مالی و پرسنلی می تواند آموزنده باشد و تصویری از اعمال واقعی در تصمیم گیری به ما می دهد. در چندین کشور اروپایی از جمله انگلستان، آلمان و سوئد و دیگران مانند استرالیا و نیوزیلند، به نظر می رسد توسعه در غالب ایدئولوژی سیاسی عمومی دولت برای هدایت مسیر حاکمیت آموزشی گرفته شده است (۸).

در واقع حاکمیت آموزشی یک رویکرد سیستماتیک به حفظ و ارایه کیفیت آموزش است؛ که هدف صریح و روشن آن به حداکثر رساندن پاسخگویی برای بهبود کیفیت در ارائه خدمات و مراقبت از بیمار است. که این هدف از طریق یک چارچوب شامل استانداردها، فرآیندها به دست می آید (۶، ۷). حاکمیت یکی از ابعاد مهم سیستم آموزشی موثر در دست یابی به اهداف است. شواهد نشان می دهد که حاکمیت بهترین تفکر به عنوان یک «توانمندساز» است که می تواند دیگر عناصر حیاتی، مانند استفاده موثر منابع را حمایت کند. از دیگر فواید حاکمیت آموزشی می توان به افزایش و تضمین کیفیت اشاره کرد (۷). چهارچوب حاکمیت آموزشی در تشویق یادگیری بین حرفه ای و آموزش سازمانی و یکپارچه سازی

به طور تفسیری "حاکمیت" شامل نهادهایی است که بخشی از تصمیم گیری آموزشی هستند و همچنین سیاست ها، قوانین، مقررات، و شیوه های غیر رسمی بخشی از چارچوب حاکمیت هستند.

تعریف حاکمیت آموزشی

حاکمیت آموزشی فراتر از مدل های تضمین کیفیت و ادغام سنتی آموزش است (۴). بسیاری از متون حاکمیت آموزشی را در یک گستره و چارچوب یکپارچه متشکل از عناصری مانند ممیزی بالینی، مدیریت خطر و توسعه سازمانی تعریف کرده اند (۶). در دانشگاه و سازمان ها امریکا اسکاندیناوی و انگلیس حاکمیت آموزشی، رویکردهای مختلفی که برای مدیریت آموزشی، تامین منابع مالی جهت ایجاد منفعت برای دانشجویان و جامعه است، توصیف شده است، می توان گفت «حاکمیت» شامل نهادهایی که بخشی از تصمیم گیری آموزشی است، سیستمی که نشان دهنده تعامل و راه ارتباط این نهاد باهم است. سیاست ها، قوانین، مقررات و شیوه های غیر رسمی و همچنین استانداردهای که از طریق آن سازمان فعالیت های آموزشی خود را کنترل و نشان دهنده پاسخگویی برای بهبود مستمر کیفیت نیز بخشی از چارچوب حاکمیت هستند (۷ و ۶).

گیری توجه کند؛ همچنین اگر ما درک درستی از نیروهای تاثیر گذار داخلی و خارجی بر حاکمیت داشته باشیم بهتر می توانیم با چالش‌های پیش روی آن برخورد کنیم (۱۰).

عناصر حاکمیت آموزشی

حاکمیت موثر از یک محل به محل دیگر و در سراسر زمان متفاوت است و ساختار آن در سراسر جهان به شدت متفاوت است با این وجود مدل‌های مختلفی وجود دارد که می تواند حاکمیت آموزشی را تبیین نماید (۴،۷). در این جا عناصر حاکمیت که در سرویس ملی بهداشت اسکاتلند (National Health Service Scotland) پیاده می شود به عنوان نمونه آورده شده است.

همانطور که در شکل شماره دو نشان داده شده است، اصول حاکمیت، استانداردها معیارها و نشانگر، ارزش ها و الویت ها، فرآیند مدیریت کیفیت، مدیریت ریسک، ساختار گزارش دهی حاکمیت عناصر تشکیل دهنده حاکمیت می باشند. که ارتباط بین این عناصر به شکل یک هشت ضلعی نشان داده شده است.

موثر است. مدیریت ریسک و کاهش قرار گرفتن در معرض چالش‌های حقوقی و تمرین پاسخگویی برای کیفیت و پیامدهای آموزشی نیز از فواید حاکمیت آموزشی است (۶).

حاکمیت آموزشی در تحقیقات از دیدگاه‌های مختلف مدیریتی، فنی و سیاسی بررسی شده است. اهداف (بیان و اجرای اهداف) و نتایج (سیستم پاسخگو) دوپایه حاکمیت هستند (۴). حاکمیت مطلوب در نظام آموزشی نیاز به شرایطی مانند، وجود استانداردها، اطلاعات مربوط به عملکرد، مشوق برای عملکرد مطلوب و مهم‌تر از اینها پاسخگویی دارد که پاسخگویی یک فرایند فعال است که مسئولین در مورد برنامه‌های خود از عمل، رفتار و نتایج کارها را اطلاع رسانی و توجیه می‌کنند و بر طبق آن مجاز شمرده می‌شوند (۹).

حاکمیت یک هنر است که شامل ظرفیت مقابله موثر با رقابت پیچیده منافع و برنامه‌ها، طیف گسترده مشارکت کنندگان، بازیگران و مناسباتی که باعث پیرفت یا شکست مجموعه می شود. حاکمیت موثر باید به محدودیت‌های زمانی، اشخاص، اهمیت مشارکت و بروکراسی در فرایند تصمیم

شکل ۲. ارتباط بین عناصر حاکمیت آموزشی

برنامه بستگی دارد. گزارش حاکمیت آموزشی باید توسط مدیران ارشد پاسخگو قبل از ارسال برای بررسی گزارش توسط گروه اجرایی حاکمیت آموزشی و یا کمیته حاکمیت آموزشی و تحقیقات تایید شود. گزارش‌ها معمولاً توسط

پاسخگویی و مسئولیت در اینجا به این معنی است که مالکیت واضح و روشن از جریان کار، روش‌ها و مسائل، و منبع کنترل وجود دارد. در ساختار گزارش دهی نوع و فراوانی گزارش‌ها به استراتژی‌های ریسک و اهمیت جریان

شود. کمتر می شود. در یک سیستم باز و شفاف برای عموم مردم روشن است که چه کسی و چه تصمیمی می گیرد مشارکت در هر سطح را تشویق و نظارت به طور معمول اتفاق می افتد.

سادگی و کارایی (Simplicity and Efficiency)

ساختار حاکمیت ساده و کارآمد تصمیمات به موقع و با حداقل سردرگمی و همپوشانی، هزینه، را در سیستم آموزشی تضمین می کند.

همچنین زدگاکا (۲۰۰۶) سه سطح از تحلیل حاکمیت را ارائه می دهد: (۱۱)

داخلی یا نهادی که حاکمیت آموزش عالی در سطح موسسه آموزشی است.

خارجی یا سیستمی که حاکمیت آموزش عالی در سطح سیستم آموزشی است.

بین المللی یا جهانی که حاکمیت آموزش عالی در سطح بین المللی و با چشم انداز جهانی است.

که حاکمیت آموزشی در هر کدام از این سطوح تعاریف و اصول خاص خود را دارد.

چهارچوب ساختار حاکمیت آموزش

در این قسمت نمونه چهارچوب از ساختار حاکمیت ارایه می شود که برگرفته از ساختار تعریف شده است (NHS) (۶).

در این چهارچوب در بالاترین سطح هیت مورد قرار گرفته است که پاسخگویی نهایی در قبال کیفیت و عملکرد سیستم آموزشی به عهده آن می باشد. و در نهایت واحد های محلی که

در سطح دانشکده در اجرای حاکمیت نقش دارند قرار دارند. همانطور که مشاهده می کنید علاوه بر وظایف هر واحد،

ارتباط بین سطوح نیز کاملاً واضح و مشخص است. نکته قابل توجه این است بر اساس چارت طراحی شده با وجود فاصله

بین بالاترین سطح یعنی هیت مورد و پایین ترین سطح (واحد های محلی مستقر در دانشکده ها)، یک تعامل دو طرفه بین

این دو سطح وجود دارد.

اطلاعاتی مانند گزارش ارزیابی، رویه های مستند، گزارش بررسی های خارجی، خلاصه بازخورد از شرکت کنندگان حمایت می شوند (۶).

توسعه و پیاده سازی فرآیندهای حاکمیت آموزشی بر اساس فعالیت های چند حرفه ای انجام می شود. کیفیت فعالیت های آموزشی از طریق جمع آوری و تجزیه و تحلیل از مدارک ارائه شده در برابر استانداردهای شناخته شده تعیین می شود. در اغلب موارد این بررسی دقیق توسط کارکنان خود موسسه و سازمان های خارجی انجام می شود (۶).

پنج شاخص کلی برای ارزیابی ساختار حاکمیت آموزشی در دانشگاه کالیفرنیا جنوبی تعریف شده است. که به شرح زیر می باشد (۷).

ثبات (Stability):

ثبات سیستم آموزشی را قادر می سازد که منطقی و برنامه ریزی شده کار کند. حاکمیت با ثبات وقتی برنامه یا جهت حرکت در سیستم تغییر می کند تغییرات بزرگ کمی نیاز دارد

پاسخگویی (Accountability)

ساختار حاکمیت با پاسخگویی قوی که در آن خطوط واضح و روشن است با چنین ساختاری، منبع تصمیم گیری شناخته شده است، عواقب خوب / رفتار بد و نتایج تعریف شده است، و کارمندان از نقش خود درک داشته و در آن ها انگیزه برای به انجام رساندن اهداف نظام آموزشی وجود دارد.

نوآوری، انعطاف پذیری، و پاسخ (Innovation, Flexibility, and Responsiveness):

ساختار حاکمیت گسترده نوآورانه، انعطاف پذیر با تغییر بافت سازگار می شود و پاسخ مناسب به خواسته های جدید خارجی می دهد.

بازبودن و شفافیت (Openness and Transparency)

شفافیت اجازه می دهد تا تبادل اطلاعات در میان سطوح مختلف سیستم حاکمیت انجام شود. وقتی سیستم باز و شفاف است، احتمال این که به فاسد یا به طرف علایق خاص کشیده

حقوقی و تمرین پاسخگویی برای کیفیت و پیامدهای آموزشی نیز از دیگر فواید آن است. با وجود این که حاکمیت موثر از یک محل به محل دیگر و در سراسر زمان متفاوت است و ساختار آن در سراسر جهان به شدت متفاوت است. اما بیان اهداف و اجرای آن‌ها و پاسخگویی دو پایه اصلی حاکمیت می باشند. پاسخگویی یکی از اصطلاحاتی است که در هزاره سوم در مفهومی نو ظاهر شده است و در کشور ما نیز به تازگی مورد توجه قرار گرفته است. ساختار حاکمیت با پاسخگویی قوی در آن خطوط واضح و روشن است با چنین ساختاری، منبع تصمیم‌گیری شناخته شده است، عواقب خوب / رفتار بد و نتایج تعریف شده است، و افراد درگیر در نظام آموزشی از نقش خود درک داشته و در آن‌ها انگیزه برای به انجام رساندن اهداف وجود دارد. با این وجود این که حاکمیت آموزشی می تواند اهرمی جهت تحقق پاسخگویی سیستم آموزشی باشد در کشور ما چندان مورد توجه قرار نگرفته است.

References:

1. Gharib M, Gharib A. Critique of Cultural Theory in Educational Administration. Proceedings of 14th National Congress on Medical Education; 2013 Apr 29-May 2; Tehran, Iran. 2013.
2. Brewer DJ, Smith J. Evaluating the "crazy Quilt": Educational Governance in California. Los Angeles: Waite Phillips Hall; 2006.
3. Fried J. Higher education governance in Europe: autonomy, ownership and accountability-A review of the literature. Higher Education Governance Between Democratic Culture, Academic Aspirations and Market Forces. 2006; 5:79.
4. Coward R. Educational governance in the NHS: a literature review. Int J Health Care Qual Assur. 2010; 23(8):708-17.
5. Campbell DFJ, Carayannis EG. Epistemic Governance in Higher Education: Quality Enhancement of Universities for Development. New York: Springer Briefs in Business; 2013.
6. Coward R. Educational Governance Framework - NHS Education for Scotland. [Cited 2012 Dec 17]. Available from:

با توجه به مطالب بیان شده می توان گفت «حاکمیت» شامل نهادهایی که بخشی از تصمیم‌گیری آموزشی است، سیستمی که نشان دهنده تعامل و راه ارتباط این نهاد باهم است. سیاست‌ها، قوانین، مقررات و شیوه‌های غیر رسمی و همچنین استانداردهای که از طریق آن سازمان فعالیت‌های آموزشی خود را کنترل و نشان دهنده پاسخگویی برای بهبود مستمر کیفیت نیز بخشی از چارچوب حاکمیت هستند. توسعه و پیاده‌سازی فرآیندهای حاکمیت آموزشی بر اساس فعالیت‌های چند حرفه‌ای انجام می‌شود. کیفیت فعالیت‌های آموزشی از طریق جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل از مدارک ارائه شده در برابر استانداردهای شناخته شده تعیین می‌شود. در اغلب موارد این بررسی دقیق توسط کارکنان خود موسسه و سازمان‌های خارجی انجام می‌شود.

چارچوب حاکمیت آموزشی در تشویق یادگیری بین حرفه‌ای و آموزش سازمانی و یکپارچه‌سازی موثر است. مدیریت ریسک و کاهش قرار گرفتن در معرض چالش‌های

<http://www.nes.scot.nhs.uk/media/1676492/educational-governance-framework-3rd-edition-2012-dec12.pdf>.

7. Williams TR. Educational Governance A paper prepared for the Panel on the Role of Government. [Cited 2003 Oct 8]. Available from: <http://www.lawlib.utoronto.ca/investing/reports/rp46.pdf>.
8. Lewis M, Pettersson G. Governance in education: raising performance. [Cited 2009 Dec 22]. Available from: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1992404.
9. Mortimer KP, Sathre COB. The art and politics of academic governance: Relations among boards, presidents, and faculty. Maryland: Rowman & Littlefield Pub; 2010.
10. Hénard F, Mitterle A. Governance and quality guidelines in Higher Education
11. Hénard F, Mitterle A. Governance and quality guidelines in Higher Education. Proceedings of the Conference on Higher Education at a Time of Crisis: Challenges and Opportunities; 2009 Jun 29-30; Copenhagen, Denmark. 2009.